

BOEKBESPREKING

Sunier, Thijl. 2024. *Making Islam Work. Islamic Authority among Muslims in Western Europe.*

Muslim Minorities 44. Leiden: Brill, pp. 317.

<https://doi.org/10.1163/9789004684928> (open access).

Gerard Wiegers*

Deze religie-antropologische studie biedt een rijk inzicht in recente theorievorming rond en maatschappelijke dynamiek van islamitische autoriteit onder moslims in West-Europa. *Making Islam Work* vormt niet alleen het eindproduct van een gelijknamig NWO-onderzoeksproject naar de rol van religie in de hedendaagse samenleving, ook markeert het een lange loopbaan als academisch onderzoeker op het gebied van de antropologie van de islam. Sunier kijkt terug op zijn eigen ontwikkeling en doet verslag van het etnografisch onderzoek dat hij vanaf de jaren tachtig tot heden zelf en in projecten met collega-senioronderzoekers en promovendi verrichtte. Interessant is hoe hem bij het doornemen van zijn oude aantekeningen opvalt dat hij aanvankelijk weinig aandacht had voor de rol van moslima's, terwijl deze rol nu zeer belangrijk blijkt te zijn.

Het centrale thema is de dynamiek van de vorming van islamitische autoriteit onder moslims in West-Europa, zowel van 'bovenaf' (d.w.z. de bovenlaag) als 'van onderop' (de 'geleefde' religie). Sunier maakt duidelijk dat religieuze autoriteit in dit verband een zeer significant begrip is – ja, zelfs dat er eigenlijk niet aan te ontkomen valt wanneer het over islam en moslims gaat. De auteur legt sterk de nadruk op het nieuwe van de situatie waarin islamitische migranten in West-Europa zich bevonden. Er waren nauwelijks precedentes voor tal van uitdagingen (zie bijvoorbeeld p. 263). Sunier heeft duidelijk de meeste aandacht voor en interesse in de constructie van religieuze autoriteit 'van onderop', waarbij hij zeer duidelijk maakt dat het hem om een veel breder verschijnsel gaat dan alleen de autoriteit die samenhangt met de religieuze kennis van de godsdienstgeleerden.

---

* Universiteit van Amsterdam.

Ieder hoofdstuk begint met een reflectie op de recente relevante antropologische theorievorming, waarna het in de meeste gevallen verslag doet van het veldwerk en afsluit met conclusies. In een aantal hoofdstukken maakt een diachroon (historisch) overzicht van relevante ontwikkelingen deel uit van de analyse. De auteur besteedt vooral aandacht aan verschillende Nederlandse casussen, maar stelt (terecht) dat zijn resultaten relevant zijn voor moslims in West-Europa als geheel (p. 40). De zes hoofdstukken nemen telkens een ander aspect van islamitische autoriteit onder de loep.

In hoofdstuk 1 bestudeert Sunier de religieuze en sociale bemiddeling tussen Turkse moskeegemeenschappen en stedelijke autoriteiten in Rotterdam tijdens de tachtiger en midden negentiger jaren van de twintigste eeuw – een periode die de auteur kenschetst als een tijd waarin de Nederlandse samenleving nog weinig afwist van de islam en moslims en waarin de migranten zich een plaats moesten verwerven in een *frontier setting*. Vanwege de veranderde sociale situatie bestaan dergelijke *brokers* (bemiddelaars) vandaag de dag niet meer.

Hoofdstuk 2 richt zich op de debatten over imamopleidingen in Nederland. Het hoofdstuk volgt de ontwikkeling van de discussies, waarbij aandacht uitgaat naar de dynamiek tussen de aanvaardbaarheid van in Nederland opgeleide imams door de moslimgemeenschappen enerzijds, en de eisen die de stakeholders en overheden in de loop der tijd hebben gesteld anderzijds.

Hoofdstuk 3 gaat over het wekelijkse *Sohbet*-ritueel (het woord betekent ‘conversatie’) in kringen van de Nederlandse tak van de (Turkse) islamitische Hizmet-beweging rond Fethullah Gülen (geboren 1941), wiens persoon als leider van de beweging een centrale rol speelt in het ritueel (naast o.a. Said Nurci, 1877-1960). Hier staat veldwerk centraal dat werd verricht door een promovendus die niet genoemd wilde worden, maar om persoonlijke redenen moest stoppen met het onderzoek. Interessant is, naast de rol van emoties van en rond de leider, dat in de verhouding leraar-leerling religieuze autoriteit een sterk hiërarchische vorm aanneemt.

In hoofdstuk 4 analyseert de auteur hoe religieuze autoriteit *bottom-up* binnen lokale groepen van verschillende aard ontstaat. Hij doet dit aan de hand van analyses van de (alternatieve) religieuze autoriteit van moslima's, lokale (straat-)kennis en autoriteitsconstructie binnen de lokale gemeenschap en drie clusterings van zgn. halal-landschappen: sportactiviteiten, informele vormen van therapie en activiteiten rond milieuvraagstukken (eco-islam).

In hoofdstuk 5 staat het veldwerk onder sjia-moslims (vooral vrouwen in en rond Amsterdam) en de *majlis* centraal. De *majlis* is het ritueel rondom emotionerende toespraken over de rouw bij de slag bij Karbala (in het huidige Irak), waarin een rede of preek vanaf de preekstoel (de *minbar*) centraal staat. In de herinneringscultuur van de sjiiitische moslims wordt herdacht dat tijdens de slag bij Karbala, in het jaar 680, Hasan en Hoesein, twee kleinzonen van de profeet Mohammed, sneuvelden in de strijd tegen de partij die volgens de traditie de *Shia* (letterlijk 'partij') onderdrukte. Van dit boeiende hoofdstuk is promovenda Zahra Ali de hoofdauteur. Zij onderzoekt processen van 'authenticering' (het voor betekenisvol en authentiek erkennen) van de preken en van de autoriteit van de redenaars, waarbij het perspectief van de deelnemers aan het ritueel leidend is. Het veldwerk werd verricht ten tijde van de COVID-pandemie en vond daarmee noodgedwongen zowel online en offline plaats, in Oost-Azië, Irak, Iran en Europa (Nederland en het Verenigd Koninkrijk). Aan de hand van de casus van een van de predikers, Sayyed Ammar Nakshwani, laat Zahra Ali zien hoe diens werk en activiteiten niet alleen geauthentificeerd worden, maar ook hoe hij zelf aan de *branding* van zijn persoon en activiteiten werkt door middel van sociale media en andere internetcommunicatie. Ze laat tevens goed zien dat er twee categorieën van predikers bestaan: *ulama* (religieuze geleerden) en *zakirin* (predikers). Onder de tweede noemer vinden we zowel mannen als vrouwen, onder de eerste niet.

In hoofdstuk 6, getiteld 'Islam als merk' (*'Branding Islam'*), staat het claimen van het 'merk' islam als een vorm van medialisering centraal. Gelijke claims kunnen worden gezien als vormen van toe-eigening met het epitheton islamitisch en blijken, zo toont de auteur aan, te worden gebruikt door belanghebbenden: religieuze en bestuurlijke autoriteiten, islamitische vertegenwoordigers, maar ook opposanten van de islam (!) (p. 221). Islam als merk wordt besproken aan de hand van de casus *hijab*, waarbij een historisch overzicht van het debat hierover vanaf de negentiger jaren van de twintigste eeuw het uitgangspunt vormt. We vinden verder waardevolle discussies over halalvoedsel en publieke debatten, ook die binnen de wereld van de wetenschap.

In de slotreflecties en conclusies komt Sunier terug op wat wellicht het beslissende theoretische perspectief is dat hij tot het zijne maakt: dat van de islam als een discursieve traditie, geformuleerd door de antropoloog Talal Asad. Hoewel deze studie inderdaad duidelijk maakt dat discursiviteit en daarmee religieuze autoriteit onlosmakelijk deel uitmaken van het dagelijks leven van moslims in West-Europa, is de stelling dat autoriteit alomtegenwoordig is wellicht ook inherent aan het perspectief op de islam als discursieve traditie, omdat macht, gezag en discipline daaraan inherent zijn. Verder kan men zich afvragen in hoeverre West-Europa als zodanig geheel nieuwe, opkomende configuraties van religieuze autoriteit oplevert. De migranten

namen immers dynamische opvattingen over religieuze autoriteit zoals die in landen van herkomst bestonden met zich mee en verhielden zich daartoe. Bovendien moeten ze zich in hun nieuwe omgeving voorlopig nog steeds tot de historische configuraties van autoriteit verhouden. Het hoofdstuk over de Hizmet-beweging maakt dit bij uitstek duidelijk.